

DENEYİM: PANDEMİDE ÇALIŞAN SAĞLIĞI BİRİMLERİ; HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Uzm. Dr. Ceyda Şahan¹, Prof. Dr. Gökhan Metan², Öğr. Gör. Dr. Gülçin Telli Dizman², Prof. Dr. Mine Durusu Tanrıöver³, Dr. Öğr. Üyesi Nursel Çalık Başaran^{3,4} (yazar isimleri alfabetik sırayla yazılmıştır)

¹ Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Hacettepe Erişkin Hastanesi İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği

² Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastaneleri Erişkin ve Onkoloji Hastaneleri Enfeksiyon Kontrol Komiteleri

³ Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Genel Dahiliye Bilim Dalı

⁴ Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı

Özet

COVID-19 pandemisi sürecinde başta sağlık çalışanları olmak üzere çalışma koşullarına bağlı olarak çalışanların risk altında olduğu sektörlerle yönelik durum tespiti yapılması ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle toplum yararına çok riskli işler yürüten, ilk müdahaleye katılanlar ve sağlık çalışanlarının haklarının gözetilmesi bakımından çalışanların izlenmesi oldukça önemlidir. COVID-19 pandemi döneminde hastanelerde özellikle sağlık çalışanlarının sağlığının korunması ve sağlık hizmetinin etkin şekilde yürütülmesi için birçok önlem alınmış ve farklı birimler koordinasyon içinde çalışmıştır. Mevcut yapılanmada çalışan sağlığı birimlerinin farklı disiplinlerden personellerin deneyimleri ve bakış açılarıyla süreci yönetmeleri çok değerlidir. Hacettepe Üniversitesi Hastanelerinde Hastaneler Afet ve Acil Durum Planları (HAP) yürürlüğe koyulmuştur. Bu çalışmalar kapsamında, H.Ü. Sağlık Hizmetleri Birimi Yönetim Kurulu Başkanlığı'nın önerisi doğrultusunda, Hastanelerin (Erişkin ve Onkoloji Hastaneleri) enfeksiyon kontrol komitesiyle birlikte planlanmıştır. Bu çerçevede sağlık çalışanlarının sağlık ve güvenliğinin korunması çalışmalarına katkı sağlamak üzere, öncelikle COVID-19 temaslı sağlık çalışanlarının bulaş risk düzeylerinin değerlendirilmesi ve yönetilmesi sağlanmıştır. Bu çalışmalar, Erişkin Hastanesinde bulunan, HÜTF Göğüs Hastalıkları ve İç Hastalıkları Anabilim Dalı İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği tarafından, HÜTF Halk Sağlığı Anabilim Dalı işbirliğinde Enfeksiyon Kontrol Komitesi ile birlikte sürdürülmüştür.

Özellikle pandemi döneminde sağlık çalışanlarının sağlığı konusunun özellikle biyolojik risklerin önlenmesi bakımından çok önemli olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Hastanelerde iş sağlığı ve güvenliği birimlerinin bu süreçte rolleri sağlık hizmetinin sürdürülebilirliği bakımından çok önemlidir. Özellikle kamu ve üniversite hastanelerinde genellikle iş sağlığı ve güvenliği birimlerinin yasal zorunluluk olmadığı için ya hiç kurulmadığı ya da yetersiz insan gücü ile çalıştığı bilinmektedir. Bu süreçte aksaklıkların giderilmesi için bu birimlerin güçlendirilmesi, desteklenmesi ve insan gücü (İş yeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, yardımcı sağlık personeli vb) sağlanması hayati önem taşımaktadır. Bu süreçte yaşanan aksaklıkların ve engellerin önüne geçilmesi her hastanede sağlık çalışanlarının sağlığına yönelik bir ekip kurulması ile mümkündür.

Pandemi Hareket Planı ve Acil Durum Planı Çerçevesinde Pandemi Yanıtı ve Genel Yapılanma

Pandemi, en basit tanımı ile yeni bir bulaşıcı hastalığın tüm dünyaya yayılmasıdır. Bir pandeminin risklerini ve etkilerini azaltmak, sağlık sistemleri tarafından pandemiye verilecek yanıtı ortaya koymak ve sistemin işlevselliğini koruyabilmek için pandemilere hazırlanmak kritik önem taşımaktadır. Sağlık sistemlerinin kapasitelerini pandemiye yanıt verecek şekilde hem ulusal hem de kurumsal düzeyde hazırlamaları ve planlamaları için birçok araç bulunmaktadır.¹²¹ Geçtiğimiz yüzyılda yaşanan pandemilerden dolayı, 21. Yüzyılın pandemi kurgusu da influenza temelinde yapılmış ve her ülkenin ‘sağlıkta acil risk yönetimi’ yaklaşımı ile pandemik influenza hazırlık planlarını geliştirmesi istenmiştir.

Hastanelerde afet ve acil durumlara ilişkin risklerin azaltılması, afet tehlikeleri karşısında karşılaşılabilecek olası zararın en aza indirilmesi ve personel ile hasta/hasta yakınlarının can güvenliğinin korunması amacıyla Hastaneler Afet ve Acil Durum Planları (HAP) geliştirilmektedir. Küresel bir salgın durumu da “afet ve acil durum” kapsamında değerlendirilmektedir. Afet durumunda hastanelerin zarar görebilirliğinin azaltılması, kaosu etkin olarak yönetilmesi, afet durumunda planlı, etkili ve hızlı yanıtın sağlanması, kayıpların azaltılması, hastane hizmetlerinin kesintisiz olarak verilmesi amaçlanmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri’nde 2005 yılından itibaren hastane afet planları yapılmaya başlanmış, 2006 yılında yürürlüğe girmiş olan HAP risk değerlendirmeleri doğrultusunda sürekli olarak güncellenmiş ve ilk pandemi planı da 2014 yılında ‘Solunum Yoluyla Bulaşan İnfeksiyon Hastalıkları Salgını Hareket Planı’ olarak yayınlanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri’nde 02.03.2020 tarihinde yapılan COVID-19 Pandemi Hazırlık Planı Toplantısı’nda TC Sağlık Bakanlığı’nın COVID-19 (2019-n cov Hastalığı) Rehberi ve Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Pandemi Hareket Planı gözden geçirilmiş ve 02.03.2020 tarihlerinde “Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Pandemi Hareket Planı” revize edi-

Özellikle kamu ve üniversite hastanelerinde genellikle iş sağlığı ve güvenliği birimlerinin yasal zorunluluk olmadığı için ya hiç kurulmadığı ya da yetersiz insan gücü ile çalıştığı bilinmektedir. Bu süreçte aksaklıkların giderilmesi için bu birimlerin güçlendirilmesi, desteklenmesi ve insan gücü (İş yeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, yardımcı sağlık personeli vb) sağlanması hayati önem taşımaktadır.

¹²¹ WHO (2018 update). A checklist for pandemic influenza risk and impact management: building capacity for pandemic response. Geneva. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

lerek COVID-19 İnfeksiyon Kontrol talimatı doğrultusunda gerekli bilgiler eklenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, 11 Mart 2020 tarihinde yeni koronavirüs ile ortaya çıkan infeksiyon hastalığının bir pandemi olarak tanımlandığını ve bunun dünya tarihinde bir koronavirüs ile gelişen ilk pandemi olduğunu ilan etmiştir.¹²² Türkiye'deki ilk vakanın açıklanmasını takiben 11 Mart 2020 tarihinde HAP aktive edilmiş ve Pandemi Hareket Planı yürürlüğe konmuştur. Hacettepe Hastaneleri Afet ve Acil Durum Yönetim Sistemi Organizasyon Şeması doğrultusunda belirlenmiş olan görev, yetki ve sorumluluklar doğrultusunda tüm birimlere iş akış talimatları doğrultusunda görevlerini yerine getirmeleri bildirilmiş ve öncelikle hastanedeki akademik personel, sağlık personeli ve diğer idari personele yönelik bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir. Yöneticiler esas rollerinin ötesinde HAP'taki rolleri ile görev yapmaya başlamıştır. Organizasyon Şeması'nda HAP Başkanı'na bağlı olarak görev yapan birçok birim (İş Güvenliği Sorumlusu, Tıbbi Teknik Danışma Kurulu, Operasyon, Planlama ve Lojistik Şefleri, Psikososyal Destek Sorumlusu, Çalışan ve Çalışan Ailesi Destek Birim Sorumlusu vb.) Hasta güvenliğinin yanında çalışan güvenliğinin de sağlanması için var olan standart ilkelerin uygulanması yönünde çaba sarf etmiştir. Sadece bulaş riski değil hukuki riskler de HAP yapılması içerisinde ele alınarak Tıbbi Etik sorumlusunun önerileriyle, hem genel onam hem de tedavi ve tetkike özel onam formlarına COVID-19 hastalığı, bulaş riski ve tanı ve tedavi süreçlerine ilişkin bilgilendirmeler eklenmiştir. Çalışanlarımızın bu dönemde yaşadığı korku ve endişelerle baş edebilmeleri için pratik hayata yönelik rehberler paylaşılmış, gerek duyan çalışanlarımızın Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'ndan destek alması sağlanmıştır.

COVID-19 hastalarının hastanelerimize başvurusu nedeniyle çalışanlarımızın karşılaşabileceği riskler değerlendirilmiş, alınması gereken önlemler ve süreçlere yönelik detaylı plan, talimat ve protokoller hazırlanmış ve eğitimler verilmiştir. Eğitimlerde ve toplantılarda pandemiye karşı alınacak önlemler dizisi, Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen tanı, tedavi ve yönetim algoritmaları, Hacettepe Üniversitesi Enfeksiyon Kontrol Ünitelerinin belirlediği algoritmalar, kişisel koruyucu malzemelerin uygun kullanım yöntemleri sürekli güncellenerek tüm kurum çalışanları ile düzenli olarak paylaşılmıştır. Bu süreçte T.C. Sağlık Bakanlığı, Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü, Hastane Başhekimlikleri, Enfeksiyon Kontrol Ünitesi gibi dış kurum ve iç birimlerden COVID-19 pandemisine yönelik çok sayıda bilgilendirme mesajı ve belgeler hastane bilgi yönetim sistemi üzerinden çalışanlara duyurulmuştur.

Bu dönemde hastanede olası COVID-19 hastalarının taranması ve tanınması, kesin COVID-19 hastalarının tanı, tedavi ve izlemi için özellikli alanlar oluşturulmuş, sağlık çalışanlarının görev yerleri yeniden düzenlenmiş, yetkinliklerine uygun yerlerde görevlendirilmeleri için çalışma planları hassas bir şekilde yapılmaya çalışılmıştır. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri

¹²² Dünya Sağlık Örgütü web sayfası (2020) Erişim Tarihi: 10 Eylül 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

Genel Müdürlüğü'nün 17/03/2019 tarih ve 14500235-403.99 sayılı yazısının 9. Maddesi ile Ankara Valiliği İl Sağlık Müdürlüğü'nün 01/04/2020 tarih ve 929-1073972 sayılı yazısı doğrultusunda hekim planlaması yapılmış ve araştırma görevlilerimiz gerekli eğitim ve bilgilendirmelerin yapılmasını tabiiyet yetkinliklerine göre COVID-19 alanlarında görevlendirilmiştir. Bu alanlar ve işleyiş süreçleri aşağıda kısaca tanımlanmıştır.

Öntriya ve Triya Alanları

19 Mart 2020 itibari ile hastanenin farklı girişlerine, ayaktan başvuran hastaların hastane içine kontrollü şekilde girişini sağlamak üzere öntriya masaları kurulmuş, her hastane (Erişkin, İhsan Doğramacı Çocuk ve Onkoloji) hasta kabulü açısından kendi içinde yeni bir organizasyon yapmıştır. Bu masalarda görev yapacak araştırma görevlilerine verilen uyum eğitimlerinin ardından güncel kılavuzların ışığında her hasta ya da hasta yakınının temas öyküsü ve aktif şikâyet varlığı sorgulanmış, temassız ateş ölçerlerin temininden sonra vücut sıcaklığı ölçümü de yapılarak olası COVID-19 vakalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Eş zamanlı olarak Acil Servis'e başvuran hastaların giriş ve değerlendirme alanları belirlenmiş, olası COVID-19 vakalarının triya alanı ayrılmıştır. 1 Haziran 2020'den itibaren açıklanan normalleşme süreci doğrultusunda, vaka sayılarının da belirgin şekilde düşmesi ile öntriya masaları tedricen kaldırılmış ve kapılarda tüm çalışanlar ve ziyaretçilerin infrared kameralarla vücut sıcaklığı ölçümleri yapılmaya başlanmıştır.

C1 İlk Değerlendirme Polikliniği

Ateş ve/veya solunum yolu şikayetleri ve/veya temas öyküsü bulunan ayaktan hasta başvurularını karşılamak üzere yapılandırılan C1 İlk Değerlendirme Polikliniği'nde şüpheli ya da olası vaka olarak belirlenen hastaların hastanelere giriş yapmadan ileri değerlendirme için İlk Değerlendirme Polikliniği'ne yönlendirilmesi sağlanmıştır. Olası vaka tanımına uyan çalışanlarımız da hastalarla ayrı bir kapıdan alınacak şekilde bu alanlarda öncelikli olarak değerlendirilmiş ve PCR tetkikleri alınmıştır. 7 gün 24 saat hizmet verilen bu poliklinikte İnfeksiyon Hastalıkları hekimlerinin önderliğinde farklı kliniklerden araştırma görevlileri, hemşire ve yardımcı sağlık personeli 12 saatlik periyotlarla hizmet vermiş ve virüs yükünü azaltmak için "wash out" periyotları ile çalışmışlardır. Bu alanda çalışan personel sayısı başvuran hasta yüküne göre dinamik olarak değiştirilebilmiştir. Bu alanda vaka tanımına uyan hastalar/çalışanlar laboratuvar ve görüntüleme tetkikleri ile değerlendirilerek ayaktan izlem için yönlendirilmekte veya COVID-19 servislerine yatışları yapılmaktadır.

COVID-19 Servisleri ve Yoğun Bakımları

Olası ve kesin COVID-19 hastalarının izleneceği servis ve yoğun bakım üniteleri Hastaneler Pandemi Hareket Planı'nda belirlenmiştir. Kesin/olası COVID-19 hastaları öncelikle İnfeksiyon Hastalıkları servisine, sonrasında

hasta sayıları arttıkça İç Hastalıkları Servislerine yatırılmaya başlanmıştır.¹²³ Yoğun bakım ihtiyacı olan hastalar ise öncelikle İç Hastalıkları Yoğun Bakım Ünitesi'ne, sonrasında da Anestezi Yoğun Bakım Ünitesi'ne yatırılmıştır.

COVID-19 hastalarının tanı ve tedavilerinin yapıldığı yataklı hizmet alanlarında çalışma programları aylık olarak yapılmakta ve ekipler bir vardiya sistemi dahilinde çalışmaktadır. Ayrıca bu alanlarda gerekli süpervizyonun sağlanması için konsültan öğretim üyeleri ve süpervizörler belirlenmektedir. İç Hastalıkları ve Enfeksiyon Hastalıkları'nın servisleri öncelikle kendi Anabilim Dalları tarafından yapılan araştırma görevlisi ve rotasyonel planlaması ile COVID servisi olarak hizmet vermiş, zaman içerisinde diğer Dahili ve Cerrahi Tıp Bilimleri'ne ait Anabilim Dalları tarafından desteklenmeye başlamıştır. Diğer Anabilim Dalları'ndan gelen araştırma görevlileri öncelikle hali hazırda işlemekte olan COVID servislerinde ve Acil Serviste uyum eğitimine tabi tutulmakta, sonrasında yeni açılan servislerde vardiya sistemi içerisinde çalışmaktadırlar. Her vardiyada bir İç Hastalıkları/Göğüs Hastalıkları araştırma görevlisi olacak şekilde çalışma planı yapılmaktadır. Her bir servis için, İç Hastalıkları ve Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı'nda görev yapan araştırma görevlileri arasından 14 günlük çalışma/dinlenme periyotları ile çalışacak dört farklı ekip oluşturulmuştur. İlk 14 gün, 24 saatlik vardiya süresi ile gün aşırı iki ekibin çalışması, çalışma süresini tamamlayan ekiplerin sonraki 14 gün boyunca kendilerini kendilerini izole ederek karantina/dinlenme periyotlarını da tamamlaması planlanmıştır. Mart ayı sonuna kadar bu çalışma planı izlenmiş, artan vaka sayıları ile açılan yeni COVID-19 Servisleri ile birlikte 1 Nisan itibari ile yeni bir çalışma düzeni belirlenmiştir. Enfeksiyon Kontrol Ünitesi'nin çalışan güvenliğinin sağlanması adına yapılan çalışmalarda COVID-19 Servislerinde 15 saati aşan çalışma ve maruziyet sürelerinin sağlık personeli enfeksiyon riskini arttırdığını bildirmesi üzerine vardiya süreleri 12 saat, çalışma ve dinlenme periyotları ise 6 gün olarak düzenlenmiştir.

Farklı alanlarda çalışmakta olan hemşireler ve diğer yardımcı personel de ihtiyaç duyulması halinde gerekli eğitimleri tamamlanarak COVID-19 alanlarında görev almaktadır. Çalışma planları yapılırken çalışma süreleri, dinlenme süreleri ve karantina dönemleri de planlanmıştır. COVID-19 alanlarında görev yapan tüm personele hastanede kullanmaları için ek kıyafetler dağıtılmış ve hastane içerisinde kıyafetlerinin temizlenmeleri sağlanmış, evinden izole olmak için ihtiyacı olan personele konaklayabileceği konuk evi/yurt/misafirhanelerde kalabilecek şekilde organizasyon yapılmıştır.

Girişimsel Alanlar

Sadece yataklı ve ayaktan bakım alanları değil girişimsel alanlar ve görüntüleme yapılan alanlar da pandemi tedbirleri doğrultusunda yeniden organize edilmiş ve olası/kesin COVID-19 hastalarının bu alanlara transfer

COVID-19 Servislerinde 15 saati aşan çalışma ve maruziyet sürelerinin sağlık personeli enfeksiyon riskini arttırdığını bildirmesi üzerine vardiya süreleri 12 saat, çalışma ve dinlenme periyotları ise 6 gün olarak düzenlenmiştir.

¹²³ Haberal G, Ozarlı İ, Durusu Tannöver M. COVID-19 pandemisine iç hastalıkları servislerinin hazırlanması. Sain Güven G, Uyaroğlu OA, editörler. İç Hastalıkları ve COVID-19. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2020. p.23-9.

edilirken hangi yolların izleneceği, ne gibi tedbirlerle transferin ve işlemin gerçekleşeceği belirlenmiştir. Her Anabilim Dalı'nın Afet ve Acil Durum Eylem Planı dâhilinde kurumsal standartlar ve T.C.Sağlık Bakanlığı'nın önerileri doğrultusunda birimleri ile ilgili acil eylem planlarını oluşturmaları ve çalışan güvenliği açısından gerekli tedbirleri alması istenmiştir. Acil Servis, girişimsel birimler, ameliyathane gibi bulaş açısından yüksek riskli birimler önceliklendirilerek hasta bakım süreçleri belirlenmiş; havayolu yönetimi, transfer gibi yüksek riskli faaliyetlerde çalışan sağlığı açısından alınması gereken tedbirler standart protokollere bağlanmıştır.

Enfeksiyon Kontrol Komitesi Eğitimleri

Enfeksiyon Kontrol Komitesi tarafından hazırlanan bulaşıcı hastalıkların önlenmesine yönelik talimatlar Şubat 2020'de COVID-19 ile ilgili mevcut bilimsel veriler ışığında gözden geçirilmiştir. Bu hastaların öncelikle başvuracağı Enfeksiyon Hastalıkları, Acil Servis, Kulak Burun ve Boğaz Hastalıkları, Göğüs Hastalıkları ve İç Hastalıkları Kliniklerinde yüz yüze eğitimler yapılmıştır. Enfeksiyon Kontrol Komitesi Sürveyans Ekibi tarafınca Dünya Sağlık Örgütü ve Sağlık Bakanlığı COVID-19 rehberleri temel alınarak hazırlanan kişisel koruyucu malzeme (KKM) kullanma rehberi Mart 2020'de yayımlanmıştır. Rehberde yapılan her bir tıbbi uygulama ve verilen hizmet türü göz önüne alınarak bulaş riskine uygun KKM önerileri yer almıştır. Salgının ilerleyen dönemlerinde rehberde gerekli güncellemeler bilimsel veriler, epidemiyolojik bulgular ve kurumsal tecrübeler eşliğinde KKM rehberinde güncellemeler yapılmıştır. KKM rehberi ve yapılan her güncelleme hastane bilgi yönetim sistemi tarafından sağlık çalışanlarına duyurulmuş ve kalite birimi dökümanları içerisinde yayımlanmıştır. Mart 2020'de bulaş riski nedeni ile amfi ve dersanelerde çalışan eğitime son verilmiş, bunun yerine Enfeksiyon Kontrol Komitesi Sürveyans Ekibi tarafından klinik ziyaretlerinin artırılması ve küçük gruplarla yüz yüze uygulamalı eğitimler yapılması süreci hızlandırılmıştır. Ameliyathane başta olmak üzere girişimsel işlemlerin yapıldığı tüm alanlara yönelik enfeksiyon önleme talimatları bu birimlerle beraber gözden geçirilmiş COVID-19'a özel korunma önlemleri düzenlenmiştir. COVID-19 yoğun bakım ünitelerinde, ilk değerlendirme polikliniğinde ve COVID-19 servislerinde alt yapısı uygun olan odalarda sürekli negatif basınç altında hizmet verilmesi sağlanmıştır. Oda basınçları yapı işleri görevlileri tarafından günlük olarak ölçülmüş; olası aksaklıklar tedbir alınması için anında klinik sorumlu hemşiresine iletilmiş ve haftalık olarak da Enfeksiyon Kontrol Komitesi'ne yazılı olarak rapor edilmiştir.

KKM rehberine uyumun artırılması için malzeme yönetim birimi başta olmak üzere hastanedeki tüm birimlere KKM'nin doğru ve etkili kullanılması konusunda danışmanlık ve eğitim vermeye devam edilmiştir. Hasta odalarına ve riskli alanlara giriş çıkışlarda KKM'nin doğru sıra ile giyilip çıkarılabilmesi için görsel eğitimler hazırlanmıştır. Enfeksiyon kontrol hemşireleri tarafından çekilen KKM giyme ve çıkarma videoları hastane bilgi yönetim sistemi üzerinden tüm sağlık çalışanları ile paylaşılmıştır. Özellikle COVID servislerinde hasta odalarının girişlerine KKM'nin doğru giyme ve çıkarma sırasını gösteren afişler yerleştirilmiştir. Cerrahi maskenin doğru kullanımı

ve N95/FFP2/FFP3 maske endikasyonlarını içeren afişler hastane çapında dağıtılmıştır.

Çalışan Sağlığı İle İlgili Birimlerin Yapılanması

COVID-19 pandemisi sürecinde başta sağlık çalışanları olmak üzere çalışma koşullarına bağlı olarak çalışanların risk altında olduğu sektörlerle yönelik durum tespiti yapılması ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle toplum yararına çok riskli işler yürüten, ilk müdahaleye katılanlar ve sağlık çalışanlarının haklarının gözetilmesi bakımından çalışanların izlenmesi oldukça önemlidir. Bu çalışmalar, H.Ü. Sağlık Hizmetleri Birimi Yönetim Kurulu Başkanlığı'nın önerisi doğrultusunda, Hastanelerin (Erişkin ve Onkoloji Hastaneleri) enfeksiyon kontrol komitesiyle birlikte planlanmıştır. Bu çerçevede sağlık çalışanlarının sağlık ve güvenliğinin korunması çalışmalarına katkı sağlamak üzere, öncelikle asemptomatik COVID-19 temaslı sağlık çalışanlarının bulaş risk düzeylerinin aşağıda belirlenen iş içeriği ve akışı kapsamında değerlendirilerek yönlendirilmesidir.

Çalışmalar, Erişkin Hastanesinde bulunan, HÜTF Göğüs Hastalıkları ve İç Hastalıkları Anabilim Dalı İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği tarafından, HÜTF Halk Sağlığı Anabilim Dalı işbirliğinde sürdürülmüştür. Çalışmalar, Hastane Pandemi Hareket Planı kapsamında sürdürülen faaliyetler kapsamında, hastayla sosyal izolasyonu sağlayacak büyüklükte, penceresi ve lavabosu olan, sağlık çalışanlarının kolay ulaşabileceği bir lokalizasyonda sürdürülmesine önem verilmektedir.

Enfeksiyon kontrol komitesinin yönlendirdiği ya da şüpheli teması olduğunu düşünen asemptomatik, yüksek temas şüpheli sağlık çalışanlarının risk kategorizasyonu, T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ekte bazı kısımları sunulan COVID-19 Hasta Teması Olan Sağlık Çalışanlarının Değerlendirilmesi Rehberi doğrultusunda yapılarak enfeksiyon hastalıkları polikliniğine yönlendirilmektedir. Rehberde yapılacak değişiklikler doğrultusunda çalışmalar sürekli olarak güncellenmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Hastanesi İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği Faaliyetleri

Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği; Göğüs Hastalıkları, İç Hastalıkları ve Halk Sağlığı Anabilim Dallarının sorumluluğundaki İş ve Meslek Hastalıkları Bilim Dalı tarafından yürütülmektedir. Poliklinik odası Hacettepe Erişkin Hastanesi zemin katında yoğun bakımlar girişinde yer almaktadır. İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği'nde pandemi sürecinde aktif olarak İş ve Meslek Hastalıkları Uzmanı, İş ve Meslek Hastalığı yandal araştırma görevlileri ve Halk Sağlığı araştırma görevlileri çalışmıştır. İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği hafta içi her gün (resmi tatiller ve sokağa çıkma yasağı olan günler hariç) 09.00-17.00 arasında hizmet vermektedir.

Bu hizmet kapsamında aşağıdaki konular yer almaktadır.

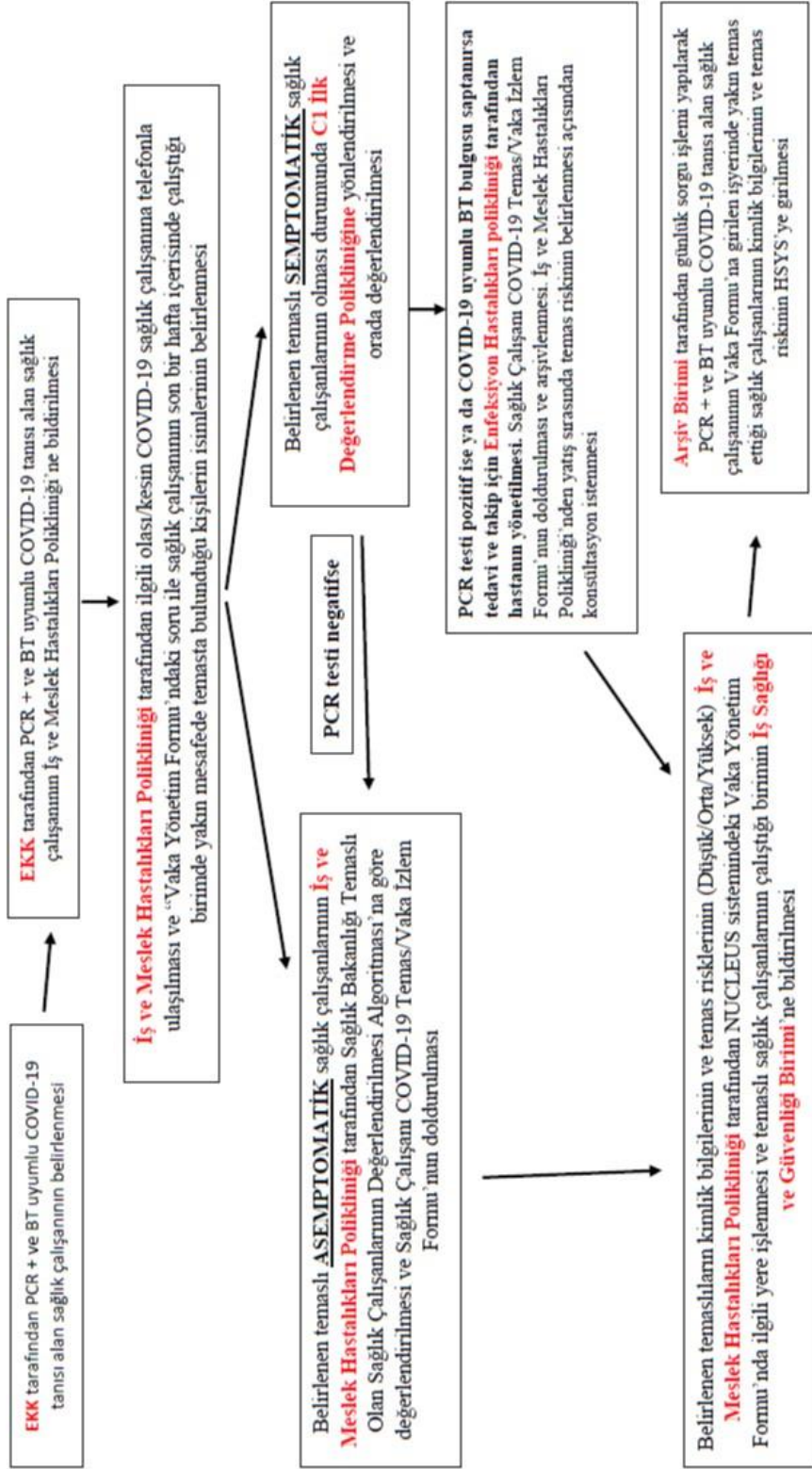
1. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü COVID-19 Rehberi çerçevesinde temaslı sağlık çalışanı değerlendirmesi

2. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü COVID-19 Rehberi gereklerine uygun olarak yüksek, orta ve düşük riskli temaslı asemptomatik sağlık çalışanlarının izlemi
3. COVID-19 bakımından iş dışı yoğun yakın temaslı asemptomatik sağlık çalışanlarının izlemi
4. COVID-19 yüksek riskli temas sonucu ev izolasyonuna gönderilen sağlık çalışanlarının işe dönüş değerlendirmesi
5. COVID-19 tanısı alıp hastanede/evde izlenen sağlık çalışanlarının tedavi tamamlandıktan ve semptomları düzeldikten sonra işe dönüş değerlendirmeleri
6. COVID-19 tanısı alan sağlık çalışanlarının konsültasyon ya da doğrudan başvuru yoluyla mesleki maruziyetleri açısından değerlendirilmesi

Bu süreçte;

- COVID-19 pozitif hasta ile şüpheli teması olan ateş, öksürük veya nefes darlığı gibi COVID-19 ile uyumlu semptomu olmayan sağlık çalışanı “İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniğine” başvurmaktadır. (COVID-19 pozitif hasta ile şüpheli teması olan ama ateş, öksürük veya nefes darlığı vb yakınmalarından herhangi biri olan sağlık çalışanı doğrudan D katındaki C1 İlk Değerlendirme Polikliniğine başvurmaktadır). Bu yöntemle özellikle semptomatik ve asemptomatik sağlık çalışanlarının birbirine bulaş riskinin azaltılması amaçlanmıştır.
- COVID-19 pozitif hasta ile teması nedeniyle bulaş riski yüksek ve bu nedenle ev izolasyonuna gönderilen sağlık çalışanı, işe geri dönüş için önceden belirlenen tarihte “İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniğine” başvurmaktadır.
- COVID-19 nedeniyle tanı ve tedavi almış sağlık çalışanı; C1 İlk Değerlendirme Polikliniği’nde tedavi süreci tamamlanmasını takiben semptomları iyileştikten en az üç gün sonra en az 24 saat aralıkla alınan iki nazofarengeal/orofarengeal sürüntü örneğinde COVID-19 PCR testleri negatif saptandıktan sonra “İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniğine” başvurmaktadır.
- COVID-19 nedeniyle tanı ve tedavi almış sağlık çalışanı iyileştikten sonra meslek hastalığı şüphesi açısından değerlendirilmek üzere “İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniğine” başvurması önerilmektedir. Böylece meslek ve bulaş öyküsü alınan hastaların başvurmaları halinde meslek hastalığı açısından değerlendirilmesi sağlanmaktadır.

Şekil 1. Enfeksiyon Kontrol Komitesi (EKK) PCR (+) veya BT uyumlu COVID-19 tanısı alan sağlık çalışanları filyasyon algoritması

İş Sağlığı ve Güvenliği Biriminin Diğer Faaliyetleri

Özellikle COVID-19'a yakalanan sağlık personellerinin görece fazla olduğu birimler incelenmiş, Nisan 2020'de Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı Başkanlığı tarafından İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimindeki İş Güvenliği Uzmanlarından COVID-19 servis ve yoğun bakım ünitelerinde bölümlerde Risk Değerlendirmesi yapılması istenilmiştir. Bu kapsamda; 20/06/2012 tarihli ve "6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu" ile 29/12/2012 tarihli ve 28512 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği" gereğince COVID-19 için Risk Değerlendirmesi yapılmıştır. Risk değerlendirmesi sonrasında sahada organizasyonel ve teknik anlamda riskler saptanmış ve İş Sağlığı ve Güvenliği Birimi tarafından yönetime düzeltici önleyici faaliyetler açısından gerekli önerilerde bulunulmuştur.

1 Haziran 2020'den Sonraki Yeni Normal Dönemi

1 Haziran 2020 tarihinden itibaren yeni normalleşme döneminde T.C. Sağlık Bakanlığı normalleşme kılavuzuna uygun şekilde düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda hastanelerde her birim kendi hasta grubuna azaltılmış sayıda hizmet vermeye başlamıştır. Bu nedenle COVID-19 alanlarında çalışmakta olan personel sayısı vaka sayılarında olan değişikliğe göre, günlük işleyişi aksatmayacak şekilde sürekli güncellenmektedir. Bunun yanında yoğun ve stresli iş yükü altında hizmet veren sağlık çalışanlarının yıllık izinlerini kullanabilmeleri için çalışma düzenleri her birimin idari amiri tarafından titizlikle düzenlenmiştir. Güncellenen Enfeksiyon Kontrol Komitesi ve COVID-19 kılavuzlarının rehberliğinde hazırlanmış eğitim materyalleri ile değişiklik olduğunda veya periyodik olarak (sahadaki ihtiyaca göre) tekrarlanmıştır. İşe yeni başlayan personel için eğitimler online ve/veya yüz yüze verilmeye devam edilmiştir.

Yönetmelik Faaliyetleri ve Çalışma Ortamına Yönelik Ek Önlemler

- İşyerinin çalışma koşullarına uygun olarak, Covid-19 Acil Durum Planı hazırlanmış ve Kalite Koordinatörlüğü'ne teslim edilmiştir.
- Çalışanların işe başlamadan önce temassız ateş ölçerle kontrol edilmesi, ateşi olanların ve Covid-19 şüphesi olanların "Hacettepe Üniversitesi Erişkin Ve Onkoloji Hastaneleri Covid-19 Şüphesi Olan Personel Yönetimi" talimatına göre İş ve Meslek Hastalıkları Polikliniği'ne başvurmaları konusunda bilgilendirilmesi sağlanmıştır.
- "6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu", "Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik" ve "Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik" gereği çalışanların sağlık taramaları işyerlerinin tehlike sınıfı ve çalışma şartlarına bağlı olarak belirlenen sağlık tetkikleri belirli periyodlarda yapılması ve salgın ile ilgili tıbbi kayıtların tutulması ve saklanması sağlanmıştır.
- Çalışanların ruhsal sağlığını korumak adına doğru ve etkin bilgilendirme ile tedbirlerin alınması için Psikiyatri Anabilim Dalı bölümünce bir telefon hattı açılmıştır.

- COVID-19 hastalığından korunma için Erişkin Hastanesi Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan talimatlar tüm çalışanlara tebliğ edilmiştir.
- Hastaneye ziyaretler kısıtlanmış, acil olmayan ziyaretler ve dışarıdan alınan hizmetlerden acil olmayanlar iptal edilmiştir. Servislere girişlerin güvenlik görevlisinin kontrolü ile yapılması sağlanmıştır.
- Fiziksel mesafe kuralı gözetilerek çalışma yöntem ve şekillerinin yeniden gözden geçirilerek, mümkün olduğu durumlarda bu kurala uygun iş organizasyonu yapılması sağlanmıştır.
- Ara dinlenmeleri ve yemek molalarını da kapsayacak şekilde çalışma süreleri içinde çalışanların birbirleriyle etkileşimleri asgari düzeyde olacak şekilde planlanma yapılmıştır.
- Çalışma ortamının uygun ve yeterli düzeyde havalandırılması gerektiği, klima bakımlarının ve havalandırmaların temizliklerinin daha sık yapılması sağlanmıştır.
- Hastane Temizliği ve Dezenfeksiyonu Talimatına göre çalışma ortamındaki yüzeyler, ekipmanlar ve çalışma ortamının diğer öğelerinin rutin olarak temizlenip ve dezenfekte edilmesi sağlanmıştır.
- COVID-19'un belirtileri ve yayılma durumu hakkında çalışanların bilgilendirilmesi için, afiş/poster/talimatların herkesin görebileceği şekilde çalışma alanlarına asılması sağlanmıştır.
- Enfeksiyon Kontrol Ünitesi ve T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan "Kişisel Koruyucu Malzeme Kullanımı" ile "Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) Tıbbi Maske Kullanımı Afişi" nin herkesin görebileceği şekilde çalışma alanlarına asılması sağlanmıştır.
- Sekreterlik desklerinde güvenli mesafenin oluşturulması için (1,5-2 metre olacak şekilde) düzenlemeler yapılmıştır.
- Hastalık bulaştırma riski olan tıbbi atıklar için çöp kovaları ayarlanmış, temizlik personelinin bunlara temas etmeden çöp kovalarını boşaltması için gerekli önlemler alınmıştır. Bu atıklar "Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği" doğrultusunda değerlendirilerek işlem görmektedir.
- Her birimde bulaş riski göz önünde bulundurularak işin yürütümüne engel olmayacak ve bulaş riskini azaltacak şekilde uygun KKM'lerin seçilip kullanılması sağlanmıştır.
- COVID-19'lu hastaların taşındığı asansörler diğerlerinden ayrılmış ve "Hastane Temizliği ve Dezenfeksiyonu Talimatı"na göre temizlenip dezenfekte edilmesi sağlanmıştır.
- Çalışanların fiziksel mesafe kurallarına uyması için bölümlerde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Çalışan Sağlığı Birimlerinin Pandemi Planı İçinde Personel Yönetimindeki Önemi

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Kanunu, etkinliklerine bakılmaksızın, faaliyetlerinden bağımsız olarak, kamu ve özel sektörün tüm iş ve işyerleri, bu işyerlerinin çıraklar/stajyerler dâhil olmak üzere tüm çalışanları için geçerlidir. İSG Kanununa göre, işverenler çalışanların iş sağlığı ve güvenliğini sağlamalı ve gerekli önleme tedbirlerini almalıdır. Her türlü işyeri için

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) Kanunu, etkinliklerine bakılmaksızın, faaliyetlerinden bağımsız olarak, kamu ve özel sektörün tüm iş ve işyerleri, bu işyerlerinin çıraklar/stajyerler dâhil olmak üzere tüm çalışanları için geçerlidir. İSG Kanununa göre, işverenler çalışanların iş sağlığı ve güvenliğini sağlamalı ve gerekli önleme tedbirlerini almalıdır.

yapılan risk değerlendirmesi işyerlerinde çalışma için ön koşul olarak getirilmiştir. Ancak kamu kurumları ile 50'den az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı görevlendirme/çalıştırma yükümlülüğü 31 Aralık 2023 tarihine kadar ertelenmiştir.^{124,125,126} Dolayısıyla İSG Kanunu'nun özellikle İSG profesyonelleri ile ilgili böylesi önemli maddelerinin ertelenmesi nedeniyle Türkiye'deki pek çok çalışanın iş sağlığı hizmetlerine ulaşımı kısıtlıdır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun getirdiği en önemli yenilikler çalışan katılımının sağlanmasına yönelik hükümler içermesi, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitim ve bilgilendirilmelerinin sağlanması, özellikle korunmadan ziyade tehlike ve riskleri önlemeye yönelik bir anlayışı benimsemesi, tüm işyerleri için iş güvenliği uzmanı ve iş yeri hekiminden hizmet alma zorunluluğu ya da çalışma zorunluluğudur.¹²⁷ Kamuda İSG alanındaki çalışmalar devam etmektedir ancak mevzuat ile uygulamaların eşzamanlı gelişmemesi nedeniyle önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Kamu kurumları dâhil tüm iş yerleri 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun gerektirdiği ertelenmeyen maddelerden sorumlu iken kamu kurumları ile 50'den az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı görevlendirme/çalıştırma ile ilgili maddelerin ertelenmiş olması kamuda bu alanda bütçe, kaynak ve insan gücü sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu konuda dikkat çekilmesi gereken konu işveren ve işveren vekillerinin iş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışanlarını korumakla halen yükümlü olduklarıdır. İlgili maddelerin ertelenmesi sorumluluklarını ortadan kaldırmaz. Özellikle kamuda İSG maliyetinin, altyapısının ve insan gücünün sağlanamaması bu konudaki en önemli zorluklardır. Bu nedenle özellikle bu işyerlerinde İSG alanında yeterli hizmet sağlanamamakta, özellikle kamuda işveren vekili konumundaki yöneticileri sorumluluk altında bırakmaktadır.¹²⁸

Sonuç

İşyerlerinin tehlike sınıfları listesine (NACE) göre 86.10 kodunda bulunan devlet ve özel tüm hastaneler *Çok Tehlikeli* sınıfta yer almaktadır. Özellikle pandemi döneminde sağlık çalışanlarının sağlığı konusunun özellikle biyolojik risklerin önlenmesi bakımından çok önemli olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Hastanelerde iş sağlığı ve güvenliği birimlerinin bu süreçte rolleri sağlık hizmetinin sürdürülebilirliği bakımından da çok önemlidir. Özellikle kamu ve üniversite hastanelerinde genellikle iş sağlığı ve güvenliği birimlerinin yasal zorunluluk olmadığı için ya hiç kurulmadığı ya da yetersiz insan gücü ile çalıştığı bilinmektedir. Bu süreçte aksaklıkların giderilmesi için bu

Kamu kurumları ile 50'den az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı görevlendirme / çalıştırma ile ilgili maddelerin ertelenmiş olması kamuda bu alanda bütçe, kaynak ve insan gücü sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu konuda dikkat çekilmesi gereken konu işveren ve işveren vekillerinin iş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışanlarını korumakla halen yükümlü olduklarıdır. İlgili maddelerin ertelenmesi sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.

¹²⁴ Resmi Gazete. 2020. 7252 Sayılı Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200728-15.htm>

¹²⁵ MoLSS. Towards A Safe and Healthy Growth Law on Occupational Health And Safety No. 6331. Ankara: Republic of Turkey, Ministry of Labour and Social Security; 2012.

¹²⁶ Erol S. The Role of Employer, Employee and State About Occupational Health and Safety. ASSAM International Refereed Journal. 2015;4:115-38.

¹²⁷ Korkut G, Tetik A. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2013, 18 (3), 455-474.

¹²⁸ Demir B. 6331 Sayılı Kanununun 6. Maddesi Yürürlük Ertelenmesinin Kamuda İş Sağlığı Ve Güvenliği Uzmanı Çalıştırılması Açısından Değerlendirilmesi. Hastane Öncesi Dergisi, 2017, 2(1), 23-36.

birimlerin güçlendirilmesi, desteklenmesi ve insan gücü (İş yeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, yardımcı sağlık personeli vb) sağlanması hayati önem taşımaktadır. Bu süreçte yaşanan aksaklıkların ve engellerin önüne geçilmesi her hastanede sağlık çalışanlarının sağlığına yönelik bir ekip kurulması ile mümkündür.

Kaynaklar

- Demir B. 6331 Sayılı Kanununun 6. Maddesi Yürürlük Ertelenmesinin Kamuda İş Sağlığı Ve Güvenliği Uzmanı Çalıştırılması Açısından Değerlendirilmesi. Hastane Öncesi Dergisi, 2017, 2(1), 23-36.
- Dünya Sağlık Örgütü web sayfası (2020) Erişim Tarihi: 10 Eylül 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- Erol S. The Role of Employer, Employee and State About Occupational Health and Safety. ASSAM International Refereed Journal. 2015;4:115-38.
- Haberal G, Ozarlı İ, Durusu Tannöver M. COVID-19 pandemisine iç hastalıkları servislerinin hazırlanması. Sain Güven G, Uyaroğlu OA, editörler. İç Hastalıkları ve COVID-19. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2020. P.23-9.
- Korkut G, Tetik A. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2013, 18 (3), 455-474.
- Molss. Towards A Safe and Healthy Growth Law on Occupational Health And Safety No. 6331. Ankara: Republic of Turkey, Ministry of Labour and Social Security; 2012.
- Resmi Gazete. 2020. 7252 Sayılı Dijital Mecralar Komisyonu Kurulması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200728-15.htm>
- WHO (2018 update). A checklist for pandemic influenza risk and impact management: building capacity for pandemic response. Geneva. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.